

Інноваційні процеси в системі професійної (професійно-технічної) освіти України

Рузяк Тетяна Іванівна¹, Красуляк Віталій Андрійович²

Опубліковано	Секція	УДК
25.04.2024	Освіта/Педагогіка	377:001.895

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.11065667>

Ліцензовано за умовами Creative Commons BY 4.0 International license

Анотація. Статтю присвячено розгляду актуальних аспектів інноваційного розвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні. У ній розглянуто пріоритетні завдання професійної освіти в умовах інтенсивних суспільних, економічних, виробничих змін. На цій основі виявлено й обґрунтовано суть актуальних освітніх тенденцій у підготовці робітничих кадрів усіх профілів, а саме впровадження інформаційно-комунікативних, цифрових технологій, індивідуалізації навчального процесу, розвитку його матеріальної бази тощо. У підсумку відзначено важливість інноваційного розвитку професійної освіти для підвищення якості навчання та підготовки кваліфікованих спеціалістів, забезпечення їх конкурентоспроможності на ринку праці, а також підтримки сталого економічного розвитку країни.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, кваліфіковані робітничі кадри, реформування, інновації, технології.

Innovative processes in the system of professional (vocational and technical) education of Ukraine

Annotation. The article is devoted to the examination of current aspects of innovative development in the system of vocational (vocational-technical) education in Ukraine. In particular, its purpose is to analyze the key requirements of society, the economy, the labor market, and the needs of education seekers in conditions of intensive changes, especially in forming the necessary qualities in future workers for successful adaptation to professional activities and active participation in innovative processes. As a result of the study, the main priority tasks of vocational education in conditions of intensive changes are considered, including the formation of necessary qualities in future specialists for successful adaptation and active participation in the innovative processes of modern society. The article states that today there are many problems in the system of professional (vocational and technical) education, which have different origins and require its comprehensive improvement on innovative grounds. Based on this, the essence of current educational opportunities in the training of

¹доктор філософії, старший викладач кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-4697-8034>

²студент кафедри педагогіки та інноваційної освіти Інституту права психології та інноваційної освіти Національного університету «Львівська політехніка», ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-9480-1936>

workers of all profiles is identified and substantiated, namely information-communicative, digital, as well as individualization of learning, operational feedback, etc. In conclusion, the importance of innovative development of vocational education is noted to ensure the country's competitiveness, improve the quality of education and training of qualified specialists, and support sustainable economic development. Focusing on the implementation of the latest pedagogical and technological solutions helps, in our opinion, significantly improve the quality of professional training of workers, ensure their effective adaptation to changes in society and production processes, and also support sustainable socio-economic growth of the country.

Keywords: vocational (vocational-technical) education, qualified workers, reforms, innovations, technologies.

Вступ

У сучасному світі, де технології стрімко розвиваються, а економіка та виробництво постійно змінюються, професійна освіта постає однією з ключових складових подальшого поступу суспільства і держави. Інноваційний розвиток системи професійної освіти в Україні є важливим завданням, яке вимагає поєднання зусиль держави, науковців та практиків. Вимоги суспільства й економіки визначають напрями цього розвитку, вимагаючи забезпечення відповідності освітніх програм вимогам сучасного ринку праці та сприяючи активному впровадженню інноваційних підходів у навчальний процес.

Важливість упровадження інноваційних підходів у процес підготовки кваліфікованих робітничих кадрів та підвищення якості професійної освіти акцентована в цілій низці наукових досліджень відповідної проблематики (О. Петренко [4], І. Шульга та В. Кравченко [12], Т. Ковальова та О. Журавель [3] та ін.). Мета нашої статті полягає в аналізі інноваційних тенденцій у сучасній професійній (професійно-технічній) освіти, а також у вивченні особливостей її цифровізації задля оптимізації навчального процесу та підвищення його ефективності.

Результати

Інноваційні процеси в системі професійної (професійно-технічної) освіти спрямовані на розв'язання низки актуальних проблем, що сукупно спричиняють невідповідність підготовки кваліфікованих робітників потребам національної економіки, суспільства та особистості. Протягом десятиліть престижність професійної (професійно-технічної) освіти в українському суспільстві залишається доволі низькою передовсім через відсутність належних інвестицій у її модернізацію, невідповідність якості підготовки кадрів потребам ринку праці і виробництва, недосконалість системи професійної орієнтації молоді й т. д.

Сьогодні кризові явища у системі професійної (професійно-технічної) освіти посилюються також глобальними тенденціями та викликами, серед яких демографічний спад, сплеск трудової міграції, високі запити молоді стосовно привабливості робочих місць, доступність здобуття освіти в країнах зарубіжжя тощо. До основних проблем сучасної системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні належать також:

- централізована та доволі бюрократизована система управління;
- недосконала нормативна база функціонування і розвитку закладів професійної освіти;
- недостатній обсяг фінансування та недостатньо раціональне використання коштів;
- недостатня співпраця закладів професійної освіти з роботодавцями та бізнес-партнерами;
- відірваність від потреб ринку праці та економіки [1; 2].

Безпосередніми проявами означених проблем у системі професійної (професійно-технічної) освіти є:

- невідповідність рівня кваліфікації випускників наявним виробничим технологіям;
- невідповідність змісту вимогам ринку праці та запитам здобувачів;
- застаріла інфраструктура навчальних закладів;
- недостатній рівень виробничої підготовки здобувачів до професійної діяльності.

Наслідком цих недоліків і прогалин системи професійної (професійно-технічної) освіти є:

- невідповідність професій здобувачів потребам ринку праці і відповідно заявленим вакансіям на ньому;
- невідповідність рівня кваліфікації робітника чи фахівця вимогам роботодавців, репрезентованим на ринку праці;
- незатребуваність підготовлених кадрів у реальному секторі економіки та їх безробіття;
- дефіцит кваліфікованих робітників на ринку праці;
- низький рівень привабливості та престижності робітничих професій [4].

Отож, сьогодні існує чимало проблем у системі професійної (професійно-технічної) освіти, що мають різне походження та вимагають її комплексного удосконалення на інноваційних засадах.

Інноваційний розвиток системи професійної (професійно-технічної) освіти в Україні детермінується як зовнішніми, так і внутрішніми впливами. Зовнішні впливи зумовлюються зокрема інтенсивними соціальними, культурними, політичними, економічними тощо змінами в суспільній життєдіяльності і в національному, і в глобальному вимірі. Вони акумулюються насамперед у вигляді вимог суспільства, економіки, ринку праці, а також потреб самих здобувачів освіти щодо її змісту та якості. Внутрішні впливи, своєю чергою, криються в механізмах саморозвитку системи професійної (професійно-технічної) освіти, які проявляються здебільшого в прагненнях і здатності її основних суб'єктів (насамперед, навчальних закладів) до самовдосконалення під впливом динамічних зовнішніх змін, а також в цілеспрямованій діяльності органів управління різних рівнів, що стимулює їх інноваційну трансформацію для адаптації до нових соціально-економічних умов [11].

Сучасні реалії життєдіяльності українського суспільства актуалізують проблему підготовки молодих поколінь до професійної діяльності в умовах інтенсивних змін. За цих умов пріоритетним завданням професійної (професійно-технічної) освіти стає формування у майбутніх робітників таких якостей, які б забезпечували швидку й успішну адаптацію до мінливих умов професійної практики, потребу в пізнанні та активній реалізації інновацій у відповідній сфері діяльності.

З огляду на це чи не найбільш вагомою тенденцією сучасної професійної (професійно-технічної) освіти є інноватизація, яка визначає її відкритість до нового у різних галузях людської діяльності. Інновації в професійній (професійно-технічній) освіті передбачають створення й упровадження нових педагогічних підходів, управлінських рішень задля забезпечення переходу відповідної системи до якісно іншого стану та підвищення показників результативності професійної підготовки робітничих кадрів усіх профілів.

Курс на інноваційний розвиток в сфері професійної (професійно-технічної) освіти знаходить своє відображення в ряді законодавчих і нормативно-правових документів, як-от: закони України: «Про інноваційну діяльність» (2002 р.), «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності» (2011 р.), «Про професійну (професійно-технічну) освіту» (1998 р.) тощо.

Головною метою запровадження інновацій в професійній (професійно-технічній) освіті нормативні документи визначають забезпечення її відповідності викликам глобалізаційних трансформацій, сучасного рівня виробництва, науково-технічного прогресу. Нові ідеї зосереджено навколо різних аспектів системи професійної (професійно-технічної) освіти, зокрема на основі компетентнісної переорієнтації її цілей і змісту, інтеграції усіх її циклів, комп'ютеризації та цифровізації її інструментарію тощо [6; 7].

Одним із пріоритетних напрямків інноваційного розвитку професійної освіти в Україні є впровадження новітніх інформаційно-комп'ютерних технологій у діяльність закладів професійної освіти. Вони дозволяють інтенсифікувати освітній процес у професійних школах, зробити його мобільним, диференційованим та пристосованим до реалій сьогодення. З огляду на це в світі загалом і в Україні зокрема спостерігаємо сьогодні масштабну трансформацію професійної (професійно-технічної) освіти на основі інформаційних, комп'ютерних, цифрових технологій [2; 10].

Цифровізація як тенденція розвитку професійної (професійно-технічної) освіти передбачає сукупність взаємопов'язаних правових, організаційних, методичних, технічних тощо процесів, спрямованих на задоволення навчально-інформаційних потреб здобувачів. Вона має суттєвий вплив на зміст, форми і технології навчання, призводить до кардинальних змін у функціонуванні закладів професійної (професійно-технічної), а відтак повинна охопити всі напрями їх діяльності.

Перевагами впровадження сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій в систему професійної освіти є:

- розширення освітніх можливостей;
- підтримка навчальної мотивації на всіх етапах освітнього процесу;
- індивідуалізація та персоналізація навчання і виховання;
- інтерактивність навчально-виховної діяльності;
- оперативний зворотній зв'язок, швидкість та автоматичність оцінювання;
- посилення інформаційної відкритості системи професійної (професійно-технічної) освіти [1; 9; 10; 11].

Висновки

Тож інноваційні процеси в системі професійної (професійно-технічної) освіти України спрямовані на забезпечення умов для формування конкурентоспроможного робітника. Вони передбачають впровадження у навчальний процес сучасних інформаційно-комунікаційних, цифрових, комп'ютерних технологій, а також посилення індивідуалізації навчання, підтримки навчальної мотивації здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти, інтерактивності навчальної діяльності. Зосередження на впровадженні новітніх педагогічних та технологічних рішень допомагає, на наш погляд, суттєво підвищити якість професійної підготовки робітничих кадрів, забезпечити їх ефективну адаптацію до змін у суспільстві та виробничих процесах, а також підтримати стаке соціально-економічне зростання країни.

Список використаних джерел

1. Інноваційні пошуки в сучасній освіті / Упоряд. Г. М. Перевознікова. Київ: Логос, 2005. 220 с.
2. Інноваційні технології в сучасному освітньому просторі / За заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2020. 444 с.
3. Ковальова Т. В., Журавель О. В. Інноваційні підходи в підготовці кваліфікованих робітників: досвід закордонних країн. *Науковий вісник НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія: Педагогічні науки: реалії та перспективи*. 2020. №41. С. 26-34.

4. Петренко О. С. Інноваційний розвиток системи професійної освіти в Україні: тенденції та перспективи. *Вісник Національного технічного університету «КПІ». Серія: Технічна освіта*. 2020. № 24(139). С. 78-84.
5. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 р. № 40-IV.
6. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/40-15>.
7. Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності: Закон України від 08.09.2011 р. № 3715-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3715-17>.
8. Про професійну (професійно-технічну) освіту: Закон України від 10.02.1998 р. № 103/98-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/103/98-%D0%B2%D1%80>.
9. Рузяк Т. І. Діагностика ефективності формування професійної культури учнів закладів професійно-технічної освіти сфери обслуговування. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя: КПУ. 2019. Вип. 63. Т. 1. С. 59-64.
10. Сторонська О. С. Особливості професійної діяльності педагога в умовах цифрової трансформації освіти. *Академічні візії*. 2023. №24. С. 1-6.
11. Сторонська О. С. Принципи побудови сучасного цифрового освітнього середовища. *Академічні візії*. 2023. №27. С. 1-5.
12. Харагірло В. Є. Інноваційна діяльність педагогів професійно-технічних навчальних закладів. Біла Церква, БІНПО, 2015. 146 с.
13. Шульга І. В., Кравченко В. І. Інноваційні підходи у професійній освіті: аналіз та перспективи. *Наукові записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Педагогіка. Соціальна робота*. 2019. № 30(69). С. 56-62.